

AĞIZLARIN KORUNMASINDA CİNSİYETİN ROLÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KÜTAHYA, ERZURUM VE TRABZON AĞIZLARI ÖRNEĞİ¹

Prof. Dr. Leylâ KARAHAN
Gazi Üniversitesi

Ağızlar, ölçünlü dilin baskın ve etkin olduğu dil alanlarında daha hızlı bir değişme süreci yaşar. Bu değişme ölçünlü dil yönünde cereyan eder. Eğitimden, ulaşım ve kitle iletişim araçlarından yeterince ve dengeli yararlanamama, değişme hızının ağızdan ağıza farklılık göstermesine yol açar. Büyük kentlerde ve bu kentlere coğrafi yakınlığı olan yerleşim birimlerinde değişme, hızlıdır. Sınırlı ekonomik şartlar, merkezlerden uzaklık vb. etkenler, değişimin yavaş olmasına sebep olur. Aynı ağız alanının konuşurları arasında dahi bu bakımdan fark vardır.

Ağız derlemelerinde, yörenin dil özelliklerini tam belirleyebilmek için değişmeden en az etkilenen kaynak kişilere ihtiyaç vardır. Kaynak kişilerin eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş, bulunduğu yerden ayrılmama vb. ölçütler çerçevesinde belirlenmesi, ağız özelliklerini en iyi yansıtan veriler elde edebilmek içindir.

Kaynak kişilerin seçiminde daha çok kadınların tercih edilmesi genellikle değişimin kadınlarda daha az olabileceği varsayımından kaynaklanır.² Sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplere bağlı olarak kadınlarda ağız özelliklerinin erkek konuşurlara göre daha iyi korunduğuna dair çeşitli kaynaklarda gözleme dayalı kayıtlar yer almaktadır (Caferoğlu 1994: IX; Korkmaz 1994: XV). Bu kayıtlarda, erkeklerin yöre dışındaki çevrelerle kadınlara göre daha fazla olan ilişkilerinin (askerlik, iş vb.) ağızlarını da etkilediği vurgulanmıştır.

Kaynaklarda vurgulanan bu görüşleri test etmek, ağız özelliklerinin korunmasında cinsiyetin rolünü, kadın ve erkek kaynak kişilerin dil karşısındaki tutumlarını değerlendirmek üzere tarafımızdan dar kapsamlı bir ön araştırma yapılmıştır.

Türkiye Türkçesi ağızları temelli bu çalışmada, karşılaştırma yapma imkânı sağlama bakımından farklı ağız grupları evrene dâhil edilmiş ve evreni temsilen, Kütahya, Erzurum ve Trabzon ağızları seçilmiştir. Erzurum ve Trabzon, coğrafi bakımdan birbirine

¹ Bu makale, 14-18 Eylül 2015 tarihinde Kuzey Kıbrıs/Mağusa'da yapılan 8. Uluslararası Diyalektoloji ve Jeolengüistik Kongresi'nde sunulmuş, daha sonra genişletilmiş bildiri metnidir. Makalenin hazırlanışın görüşleriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Gülcan Çolak Bostancı'ya teşekkür ederim.

² Elbette bu tercihte başka faktörlerin de rolü vardır. Mesela Ankara ağızlarını belgeleme çalışmasındaki tecrübelerini anlatan Demir, kadınlardan alınan verilerin çok daha canlı, çok daha eğlenceli ve ilgi çekici olduğu görüşündedir (2013: 61).

yakın, Kütahya'ya uzak yerleşim birimleridir. Bu üç ağız alanı, aynı zamanda farklı ağız gruplarını da temsil etmektedir. Erzurum ağızları, Kars, Gümüşhane ve Erzincan ağızlarına; Trabzon ağızları da, Rize ağızlarına yakındır. Gümüşhane'nin kuzey kesimlerinde Trabzon ağızlarının etkisi görülür. Kütahya ağızları ise Ege Bölgesinin diğer ağızlarına büyük ölçüde benzerlik gösterir. Karahan (1996: 1-2), Erzurum ağızlarını Doğu Grubu, Trabzon ağızlarını Kuzeydoğu Grubu, Kütahya ağızlarını da Batı Grubu ağızları içinde değerlendirmiştir.

Araştırmada kullanılan veriler, Efrasiyap Gemalmaz'ın *Erzurum İli Ağızları* (1978) ile Bernt Brendemoen'in *The Turkish Dialects of Trabzon* (2001) ve Tuncer Gülensoy'un *Kütahya ve Yöresi Ağızları* (1988) başlıklı eserlerindeki erkek ve kadın kaynak kişilerden derlenmiş metinlerdir. Her üç eserin yayımlanma tarihleri arasında çok uzun bir zaman dilimi yoktur.

Gemalmaz'ın eserinde kadın kaynak kişilere ait sadece beş metin bulunduğu için metin sınırlandırması da bu sayıya uygun olarak yapılmış ve araştırmada her bir eserden alınan beşi erkek, beşi kadın kaynak kişiye ait olmak üzere toplam 30 metin kullanılmış, çok uzun metinlerin ancak bir bölümü araştırmaya dâhil edilmiştir. Metin seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi uygulanmışsa da daha çok yetişkin kaynak kişilerin metinleri tercih edilmiştir.³

Tablo 1'de görüldüğü üzere ağız verileri değerlendirilen kaynak kişilerin yaş ortalaması; Erzurum'da 53, Trabzon'da 73 ve Kütahya'da yaklaşık olarak 55'tir.

Tablo 1: Metinlerdeki Kaynak Kişilerin Yaş Ortalaması

İLLER	Genel	Kadın	Erkek
Erzurum	53	54,2	51,8
Trabzon	73	72,8	73,5
Kütahya	55,2	47,4	63

Bir ağız, ölçünlü dilden fonetik, morfolojik ve leksik bakımlardan farklılık gösterebilir. Bu araştırmada sadece ağızlardaki fonetik ve morfofonemik farklılıklar esas alınmıştır. Önce bir metindeki kelime sayısı belirlenmiş, daha sonra bu metindeki ölçünlü dilden ses yapısı bakımından aynı olmayan kelimeler sayılarak bunların bütüne oranı hesaplanmıştır. Sonucun, o metindeki ağız özelliklerinin korunma oranını gösterdiği varsayılmıştır.⁴

³ Kütahya ve Yöresi Ağızları'nda 20 yaş altı kişilerden derlenmiş metinler de bulunmaktadır. Ağız özelliklerinin korunmasında yaş değişkeni etkilidir. 20 yaş altı gençlerin dilinde, eğitim-öğretime bağlı olarak ölçünlü dilin daha fazla etkili olduğu görülmektedir. Bu sebeple yapılan bu araştırma için 20 yaş altı kaynak kişilere ait metinler kullanılmamıştır. Kaynak kişilerin hiçbirinin eğitim durumu belli değildir.

⁴ Ağız metinleri ile ilgili bir derlem bulunmadığı için kelimelerin sayımında bilgisayar kullanılamamıştır. Böyle bir usulde hata riski elbette vardır. Ancak bu hataların oranları değiştirebilecek ölçüde olmayacağı görüşündeyim. Araştırmanın sonucu, konuyla ilgili genel bir kanaatin oluşmasına yardımcı olabilir. Bir derlem oluşturulduğu takdirde ağızlar üzerinde pek çok istatistikî çalışma yapmak imkânı da bulunacaktır.

Bulgular

Tablo 2: Kaynak Kişilerin Adı-Soyadı, Cinsiyeti, Yaşı ve Ağız Özelliklerini Koruma Oranı

İL	CİNSİYET	AD- SOYADI	YAŞ	KORUMA ORANI	METİN SAYFA NUMARASI
Erzurum	Kadın	Altun Nene	80	71%	55-57
		Elmas Hanım	30	67%	63
		Hatice Otlaca	33	65%	161-163
		Dilber Hanım	68	61%	178-179
		Gülşehar Hanım	60	62%	107-110
	Erkek	İskender Yılmaz	44	68%	148-149
		Ziyaeddin Güler	59	60%	231-232
		Suphi Gürsoy	37	68%	73-75
		Muratoğlu Mehmet	50	67%	58-59
Trabzon	Kadın	Şevket Önal	69	67%	76-77
		Zühre Virdil	90	66%	68-69
		Kadun Kara	90	70%	81-82
		Safnaz Sancak	70	72%	82-84
		Saadet Civelek	87	69%	115-116
	Erkek	Havva Apaydın	65	66%	99-100
		Ömer Ustamehmetoğlu	67	64%	67-68
		Ali Aydın	70	61%	90-91
		Ali Osman Kıpıoğlu	80	65%	63-64
		Hasan Çebi	67	56%	101-102
Kütahya	Kadın	Mahmut Mahmutoğlu	80	64%	113-114
		Fatma Kaya	61	76%	234
		Sevim Hürata	39	61%	135-136
		Fadime Guş	60	65%	170-171
		Fadime Gaya	28	61%	211-212
	Erkek	Ayşe Hanım	49	52%	209-210
		Halil Altınkaya	78	68%	183-184
		Ahmet Gümüş	67	58%	218-219
		Emin Dağ	45	54%	166
		Hasan Kocatürk	69	62%	174-175
Hasan Yavuz	56	62%	168		

Tablo 3: Cinsiyetler Arasında Ağız Özelliklerini Koruma Oranları ve Farkları

İLLER	CİNSİYET		FARK
	KADIN	ERKEK	
Erzurum	65,2%	66%	0,8%
Kütahya	63%	60,8%	2,2%
Trabzon	68,6%	62%	6,6%

Tablo 3'teki veriler değerlendirildiğinde Erzurum'da ağız özelliklerini koruma değerinin kadınlarda %65,2, erkeklerde %66; Trabzon'da kadınlarda %68,6, erkeklerde %62 ve Kütahya'da kadınlarda %63, erkeklerde %60,8 oranında olduğu görülmektedir. Erzurum'da cinsiyetler arası dikkate değer bir fark bulunmazken Kütahya'da

yaklaşık %2, Trabzon’da ise yaklaşık %7 oranında kadınlar ağız özelliklerini daha fazla korumaktadır.

Değerlendirme

Tablo 3’teki değerleri, Öztürk’ün (2009) yer verdiği bir istatistikle birleştirerek değerlendirmek istiyorum. Ağız özelliklerinin korunmasında cinsiyetin rolüne dair bir çalışma yapan Öztürk, Hatay’dan derlediği metinler üzerinde kadın ve erkek kaynak kişilerin fonetik, morfolojik ve leksik özellikleri koruma oranını belirlemiş ve kadınların daha koruyucu olduğu sonucuna ulaşmıştır (2009: 568-569). Öztürk’ün verdiği oranların (*{-IcI}*, *{-Ik}* ekleri ve *gibi/gimi* edatının kullanımıyla ilgili olanlarının⁵) kadın ve erkek kaynak kişilere göre ortalaması ile Erzurum, Trabzon ve Kütahya ortalamaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4: Dört İlde Cinsiyetler Arasında Ağız Özelliklerini Koruma Oranları ve Farkları

İLLER	CİNSİYET		FARK
	KADIN	ERKEK	
Erzurum	65,2%	66%	0,8%
Kütahya	63%	60,8%	2,2%
Trabzon	68,6%	62%	6,6%
Hatay	63,5%	56,5%	7%

Dört yöredeki kadın ve erkek kaynak kişilere ait oranları şöyle değerlendirebiliriz.

1. Erzurum’da ağız özelliklerini koruma bakımından erkeklerle kadınlar arasında önemli bir fark yoktur. Kadınlar Kütahya’da % 2.2, Trabzon’da % 6.6, Hatay’da %7 oranında erkeklerden daha fazla koruyucu durumundadır.

2. Her dört yöreye ait metinler farklı tarihlerde derlenmiş/basılmıştır. Erzurum 1978, Kütahya 1988, Trabzon 2001, Hatay 2009 tarihidir. 30 yıllık zaman diliminde Türkiye’de sosyal şartlar değişmiştir. Erzurum’daki % 0.8’lik oran, bu konuda her iki cinsten birini öne çıkaramayacak derecede azdır. 1970’li yılların Erzurum’undaki şartlar, erkekteki ağız özelliklerini pek etkilememiş gözükmektedir. Kütahya örneğinde bu farkın % 2.2; Trabzon’da ise % 6.6 olduğunu görüyoruz. Hatay’da ise kadın ve erkek kaynak kişiler arasında % 7’lik bir fark karşımıza çıkıyor.

3. Araştırmamıza kaynaklık eden ağız çalışmalarından bir kısmının hazırlandığı 1978-1988 yılları arası zaman diliminde önceleri kadınlar ve erkekler arasında ağız özelliklerini koruma bakımından önemli bir fark yokken, daha sonraları (2002 ve 2009 verilerinde) erkekler, ağızlarını ölçünlü Türkçe yönünde belli oranlarda değiştirmeye başlamışlardır. Bu da Türkiye’de değişen sosyal şartların erkek kaynak kişilerin dillerini kadınlardan daha fazla etkilediğini göstermektedir. 2000’li yıllar herhâlde erkeklere sosyal hayatla ilgili daha çok imkân sunmuş olmalı ki kadınlarla aralarındaki fark açılmıştır.

Coğrafi konum olarak bu dört yöre aynı değildir. Erzurum, diğer illere göre Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya gibi büyük şehirlere uzaktır. Bu, sosyal hayatı etkileyen önemli

⁵ Öztürk’te (2009) yer alan leksik ölçütlerle ilgili oranları, bu ölçütleri araştırmamızda kullanmadığımız için dışarıda bıraktık.

bir değişkendir. Erzurum’da kadın ve erkek konuşurlar arasında önemli bir farkın olmasında zaman faktörünün yanında, bu mesafenin de rolü olduğu düşünülebilir. Belki yapılacak yeni derlemelerde daha değişik sonuçlar çıkacaktır.

Trabzon’da iş alanlarının sınırlı olması dolayısıyla erkek nüfusu genellikle çalışmak üzere büyük şehirlere gider. Ağız özelliklerinin değişmesinde erkeklerin gurbetçi olmalarının önemli etkisi vardır.

Kütahya ve Hatay isebüyük merkezlere daha yakındır. Sosyal şartlar, buradaki erkeklerin dillerini de ölçünlü Türkçe yönünde etkilemiştir.

Ortaya çıkan oranlar, erkek dilinin çeşitli değişkenlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Erkekler değiştirmekte, kadınlar ise korumaktadır. Yaptığımız araştırmada (ve Öztürk 2009’da) öne çıkan sebep, sosyal hayatta kadın ve erkeklerin konumlarıyla ilgili gibi görünmektedir. Bu da bugüne kadar yapılan çalışmalarda zaten gözleme dayalı olarak zikredilmekteydi. Biz de Öztürk (2009) gibi sonucu sayısal olarak da test etmiş olduk.

Şimdi konuyla ilgili başka sorular sorabiliriz. “Acaba aynı sosyal şartlar, erkeklerin değil de kadınların lehine olsaydı bu defa dili koruyan erkek, değiştiren kadın mı olacaktı?” veya “Kadınla erkeğin sosyal hayatta eşit olduğu toplumlarda, değişme her iki cinstede görülebilecek miydi?” Bu sorular bizi “sosyal konum/toplumsal cinsiyet” dışında başka değişkenler üzerinde de düşünmeye sevk edebilir. Bu değişkenlerin başında “biyolojik cinsiyet” gelir.

Kadınların koruyucu, erkeklerin koruyucu olmayan tutumları, onların biyolojik cinsiyetlerine bağlı bir eğilim olabilir mi?

Dünyadaki pek çok araştırmada kadınların kullandıkları dil konusunda (bu dil yöresel ya da ölçünlü dil olabilir) erkeklere göre daha koruyucu olduğuna dikkat çekilmiştir. Üstelik bu sonuca ulaşan bazı araştırmalarda kadın ve erkek denekler arasında sosyal imkânlar bakımından pek de fark olmadığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmalardaki görüşleri şöyle özetleyebiliriz:

Jespersen, *Language: Its Nature, Development and Origin* (1922) adlı eserinde kadınların muhafazakâr tutumunun dilde de yeni şeyleri kullanmaktan onları alıkoyduğunu, erkeklerin ise yeni kullanımlara meyilli olduğunu belirtir (Vasko 2010). Sapir, 1929 yılında Yana dili üzerinde yaptığı bir çalışmada Yanalı kadınların farklı kültürlere ait kavramları kendi ana dillerinde tanımlama yoluyla kullanmayı tercih ettiklerini, erkeklerin ise yabancı kelimeleri aynen kullandıklarını tespit eder (Osam 2000: 169). Aynı sonuca Koasati dilini inceleyen Haas da ulaşır. 1944’te yaptığı araştırmada yerli kadınların başka kabilelerin kelimelerini kullanmaktan kaçındıklarını, erkeklerin ise bu kelimeleri kullanmayı bir saygınlık belirtisi olarak kabul ettiklerini belirler (Osam 2000:169). Lakoff’un, *Language and Woman’s Place* (1975) adlı eserindeki kadın diline dair tespitlerinden biri, onların düzgün ve mükemmele yakın bir şekilde dil bilgisi kurallarına uyma eğiliminde olmalarıdır. Toplum, küçüklüklerinden itibaren kadınlara nasıl konuşmaları gerektiği konusunda ortam hazırlamaktadır. Dil konusunda daha özgür kılınmış olan erkek çocuğu yeni ifadelere daha açık olurken dil konusunda sınırlandırılan kız çocuğu eski stillere daha bağımlı kalır. Lakoff’a göre toplum tarafından hazırlanan bu ortam, her ne kadar kadına toplumsal bir rol verse de bu rol çerçevesinde öğrendiği dil, kadının kendini gerektiği gibi ifade edememesine neden olur (1975: 5-7). Crawford (1995: 13), kadının dilinin daha çok toplumsal cinsiyetle ilgili olduğu görüşündedir.

Wolfram-Fasold'ın yazdığı *The Study of Social Dialects in American English* (1974) adlı eserde, kadınların prestij varyantı konusundaki farkındalıklarının sadece kendi konuşmalarıyla değil genel olarak konuşmaya karşı tutumlarıyla ilgili olduğu belirtilir (Vasko 2010). Cameron ve Coates'un *Some Problems in the Sociolinguistic Explanation of Sex Differences* (1989)'daki tespitlerine göre modern şehir toplumlarında her türlü sosyal sınıfta kadınlar, prestij varyantından daha az sapmaktadırlar (Vasko 2010). Labov da bütün sınıflardaki ve yaşlardaki kadınların erkeklerden daha ölçünlü bir dil kullandıklarını ileri sürer (Wodak 1998). Moylan'ın 1982'de yaptığı araştırmada Papua Yeni Gine'de aynı sosyal konumdaki kadınların genellikle ölçünlü bir dil kullanma eğiliminde oldukları, erkeklerin ise böyle bir eğilimlerinin bulunmadığı görülmüştür (Osam 2000: 171). Güney Afrika'da, kız ve erkek lise öğrencilerinin dili özenli kullanmalarını araştırmaya yönelik bir çalışmada da kız öğrencilerin, erkeklere oranla, ölçünlü söyleyişe daha yakın oldukları belirlenmiştir (Trudgill 1983: 86). Japonya'da Yoichi tarafından 1992'de yapılan bir araştırma, kadınların yabancı kelimelerin kullanımında daha duyarlı olduklarını göstermiştir (Osam 2000:170). Gordon ve Holmes, 1997'de Yeni Zelanda'da yaptıkları farklı araştırmalarda kadınların kendi dillerine erkeklerden daha duyarlı olduğunu tespit etmişlerdir. Kadınlar dillerine girmiş İngilizce kelimeleri kullanmaktan kaçınmalarına karşılık erkekler, her ortamda İngilizce konuşabilmektedirler (Osam 2000:171). Osam, 200 öğrenci üzerinde yaptığı anket çalışmasında “erkek öğrencilerin ana dile karşı duyarlılık konusunda yeterince hassas davranmadıkları, kız öğrencilerin ise daha hassas oldukları” sonucuna ulaşmıştır (Osam 2000: 176). Edwards'a (2009) göre, kadınların konuşmalarında daha fazla kibarlık ve ölçünlü dil özelliklerinin bulunması, onların kendilerine olan güvensizliklerini değil kolaylaştırıcı ve destekleyici isteklerini ortaya koyar. Erkekler ve kadınlar dili çocukluklarından beri farklı amaçlar için kullanırlar; çünkü çocukluklarından beri farklı sosyalleşmeler içerisinde bulunmuşlardır (2009: 137). Beyin-dil ilişkisi üzerinde yapılan araştırmalar, beynin bölümleri arasındaki hacim ve işlev farklılıklarının kadın ve erkeklerde değişiklik gösterebildiğini ortaya koymuştur. Mesela beyinlerinin sol yarıküresi (konuşma yeteneği merkezleri) ameliyat edilen hastaları inceleyen Landsell, erkek hastaların konuşma yeteneklerini neredeyse tamamen kaybetmelerine karşılık kadın hastaların konuşma yeteneğinde neredeyse hiç sorun oluşmadığını görmüştür. Yapılan araştırmalara göre bir kız çocuğunun beyininin sol tarafı, erkek çocuğunkine göre daha hızlı gelişmektedir. Bu durum, daha iyi konuşmada ve diğer dil becerilerinde kızları daha avantajlı kılmaktadır (Çolak Bostancı 2008: 91-93).

Türkçe öğretimi ile ilgili literatürde dinleme, okuma, yazma becerilerinin geliştirilmesinde cinsiyetin rolüne dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre dil konusunda daha hassas oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Mesela 2006-2010 yıllarını kapsayan beş yıllık süreçte hazırlanan 47 yüksek lisans ve doktora tezini kapsayan bir incelemede, kız öğrencilerin dil becerilerinin erkeklerden daha iyi bir düzeyde bulunduğu belirlenmiştir ki bu da kadınların ölçünlü dil konusundaki dikkatlerini ortaya koymaktadır. Çolak Bostancı (2008; 133-156), kadın ve erkek dilindeki farklılıkları ve bunların sebepleri ile ilgili çeşitli görüşleri, Türkçedeki temel kelimelerin cinsiyetlere göre çağrışım setlerini konu alan doktora tezinde ayrıntılı olarak tartışmıştır. Bütün bu görüşlerde “toplumsal cinsiyet/sosyal konum” yanında “biyolojik cinsiyet” faktörü de telaffuz edilmektedir.

Sonuç

Araştırmalar gösteriyor ki kadın, yöresel dili kullanıyorsa yöresel dili, ölçünlü dili kullanıyorsa ölçünlü dili korumakta; erkek ise yöresel dili kullanıyorsa ölçünlü dile; ölçünlü dili kullanıyorsa yöresel dile doğru dilini değiştirebilmektedir. Kadın dilinde sapma yoktur, erkek dilinde sapma vardır. Bu durum kadının dilde daha muhafazakâr olduğuna işaret etmektedir. Kadında, pratikte kullandığı dili (ağız ya da ölçünlü formuyla) en ideal biçimde kullanma, dil yoluyla kendini gösterme, doğru bilinen ve yaygınlaşan kurallara bağlı kalıp onu koruma isteği vardır. Kadın ve erkekteki bu farklı eğilimler, erkeğin kapalı toplumlardaki etkin rolü dolayısıyla toplumsal cinsiyetle ilgili gibi görünmektedir. Hâlbuki her iki cinsin etkin olduğu alanlarda da kadının ölçünlü dil koruyuculuğu ortaya çıkmaktadır⁶. Bu tespit, dil konusundaki farklı eğilimlerin “biyolojik cinsiyet”le ilgili olabileceği, kadın ve erkeğin birçok konuda olduğu gibi dil konusunda da cinsiyete bağlı bir tutum/tavır sergilediği şeklindeki bir görüşün göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret eder. Sosyal konumdaki ayrıcalık, erkeğin bu eğilimine zemin hazırlamakta, bu da “biyolojik cinsiyet”i geri plana atıp “toplumsal cinsiyet/ sosyal konum” faktörünü öne çıkararak değişmelerin bu faktöre bağlanmasına sebep olmaktadır.

Şimdilik hem biyolojik hem de sosyal ve kültürel sebeplerin çeşitli oranlarda dilin, kadın ve erkeklere göre farklılaşmasında etkili olduğunu söylesek de hangi sebebin daha baskın olduğunu, konu üzerinde yapılacak başka araştırmalar gösterecektir.

Kaynakça

- ARSLAN, Akif (2013), “Okuma Becerisi ile İlgili Makalelerde Cinsiyet Değişkeni”, *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 2/2, s. 251-265.
- BRENDEMOEN, Bernt (2001), *The Turkish Dialects of Trabzon, Their Phonology and Historical Development*, Volume II, Texts, University of Oslo. Department of East European and Oriental Studies.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1994), *Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme*, 2. Baskı, C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- CRAWFORD, Mary (1995), *Talking Difference: On Gender and Language*, Sage Publications, London.
- ÇOLAK BOSTANCI, Gülcan (2008), Türkçedeki Temel Kelimelerin Cinsiyetlere Göre Çağrışım Setleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim, Dalı Doktora Tezi.
- DEMİR, Nurettin (2013), *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EDWARDS, John (2009), *Language and Identity*, Cambridge University, Press, NY.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1978), *Erzurum İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY, Tuncer (1988), *Kütahya ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, Leyla (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

⁶ Kişisel gözlemim şöyle: Konuşmasında ağız özelliklerini az da olsa ölçünlü dile yansıtan pek çok eğitilmiş erkeğe rastladım; ama böyle eğitilmiş kadına pek az. Eğitilmiş kadın, eğitilmiş erkeğe göre ölçünlü dili kullanma konusunda genellikle daha duyarlıdır.

- KORKMAZ, Zeynep (1994), *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- LAKOFF, Robin (1975), *Language and Woman's Place*, New York, Harper& Row, Publishers.
- OSAM, Necdet (2000), 'Cinsiyet Değişkeni Sözcüksel Bağlamda Anadile Duyarlık Olarak Nasıl Yansır?', *XIII. Dilbilim Kurultay Bildirileri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s.169-178.
- ÖZTÜRK, Jale (2009), *Hatay Ağzı*, Karahan Kitabevi, Adana.
- ÖZTÜRK, Jale (2009), 'Ağız Araştırmalarında Kadın', *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 565-573.
- TRUDGILL, Peter (1983), *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*, Penguin Boks, Harmondsworth, England.
- VASKO, Anna-Liisa (2010), *Male and Female Language in Cambridgeshire: Differences and Similarities, Varieng, Studies in Variation Contacts and Change in English*.
- WODAK, Ruth and GERTRAUD Benke (1998), *Gender as a Sociolinguistic Variable: New Perspectives on Variation Studies*, The Handbook of Sociolinguistics, Blackwell Publishing.